BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONIŲ INSTITUTO ATSIRADIMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMAJAME KODEKSE

Justyna Levon
Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedros doktorantė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370) 672 41 860
El. paštas: levon.justyna@gmail.com

Straipsnyje analizuojamas baudžiamojo poveikio priemonių instituto genezės klausimas. Prieinama prie išvados, kad baudžiamojo poveikio priemonių atsiradimą Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse nulėmė ne viena priežastis, iš kurių svarbiausiomis įvardijamos ir straipsnyje plačiau aptariamos: papildomų bausmių instituto panaikinimas, baudžiamųjų nusižengimų instituto įtvirtinimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse bei nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų interesų stiprinimas Lietuvos Respublikos baudžiamojoje justicijoje.

The paper analyzes the question of the genesis of the penal effect measures institute. The penal effect measures' institute emerged in the Lithuanian Criminal Code due to the numerous reasons. Identified as the main ones and broadly discussed in the article are: the abolition of the additional penalties institute, the adoption of the misdemeanors' institute in the Lithuanian Criminal Code and the strengthening of the victims' interests in the criminal justice of the Republic of Lithuania.

Įvadas

Baudžiamojo poveikio priemonės Lietuvoje buvo įtvirtintos 2000 metais priėmus Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą (toliau – BK) [3]. Reikia pažymėti, kad BK 67 straipsnis, kuris reglamentuoja nagrinėjamą institutą, nuo BK įsigaliojimo dienos buvo daugiausiai kartų keistas arba papildytas iš visų BK bendrosios dalies straipsnių [4, 5, 6, 7, 8, 9]. Maža to, viename iš 1999 metais Lietuvos Respublikos Seimui pateiktų BK projektų baudžiamojo poveikio priemone siūlyta įtvirtinti tik turto konfiskavimą [61]. 2000 metais įstatymų leidėjas nustatė baudžiamojo poveikio priemonių sąrašą, kurį sudarė penkios baudžiamojo poveikio priemonės. Šiuo metu BK nustato net dešimt baudžiamojo poveikio priemonių rūšių: 1) uždraudimas naudotis specialia teise; 2) viešųjų teisių atėmimas; 3) teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas; 4) turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas; 5) nemokami darbai; 6) įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą; 7) turto konfiskavimas; 8) draudimas prisiartinti prie nukentėjusio asmens; 9) dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose; 10) išplėstinis turto konfiskavimas

[3]. Nors baudžiamojo poveikio priemones reglamentuojantys straipsniai įstatymų leidėjo yra pakankamai dažnai pildomi arba keičiami, o pats institutas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaro bendrosios dalies straipsnių (toliau – BK komentaras) autorių įvardijamas kaip „viena esminių kodekso naujovių“ [15, p. 67], vis dėlto mokslinės analizės straipsnyje nagrinėjamo instituto tema Lietuvoje iki šiol pasigendama. Manytina, kad būtent todėl pasirinktas tyrimo objektas yra aktualus ir vertas platesnio tyrimo.

Teigtina, kad šis straipsnis yra originalus savo pobūdžiu. Tai pirmoji analizė, kurioje yra aptariamas baudžiamojo poveikio priemonių *atsiradimo* BK klausimas. Vienintelė platesnio pobūdžio baudžiamojo poveikio priemonių analizė buvo padaryta V. Pavilonio ir G. Švedo dar 2004 metais [15, p. 374–398], tačiau joje nebuvo išsamiau aptartas straipsnyje nagrinėjamo instituto genezės klausimas. Maža to, Lietuvos baudžiamosios teisės moksle įžvelgiama „tendencija“ analizuoti išimtinai vieną iš BK 67 straipsnyje įtvirtintų baudžiamojo poveikio priemonių, t. y. turto konfiskavimą. Apie turto konfiskavimą yra rašę net keli autoriai, pavyzdžiui, V. Piesliakas, R. Paužaitė, E. Kavoliūnaitė ir kt. [27, 31, 36, 46 ir kt.], vis dėlto ir šių mokslininkų darbuose neskiriama dėmesio baudžiamojo poveikio priemonių instituto atsiradimo klausimui. Paminėtina ir tai, kad BK neįtvirtina baudžiamojo poveikio priemonių sąvokos, o tik nustato, kad „baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį“ [3]. Daugiausia dėmesio baudžiamojo poveikio priemonių apibrėžimo suformulavimui Lietuvos baudžiamosios teisės moksle skyrė R. Drakšas. Vis dėlto ir šio autoriaus darbuose baudžiamojo poveikio priemonių atsiradimo BK klausimas yra tik šalutinis [22, 23].

Taigi šio straipsnio tikslas, naudojant istorinį ir loginį-sisteminį metodą, išanalizuoti baudžiamojo poveikio priemonių Lietuvoje atsiradimo priežastis.

Nuoširdžiai dėkojama docentei A. Drakšienei, kuri sutiko atsakyti į autorės klausimus rengiant šį straipsnį.

Baudžiamojo poveikio priemonių atsiradimo analizės gairės

Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje nėra nė vieno mokslinio straipsnio, monografijos ir kt., parašytų iki BK priėmimo, kuriuose baudžiamosios teisės mokslininkų būtų išanalizuotos būtent baudžiamojo poveikio priemonių instituto atsiradimo priežastys. Nesant tokio pobūdžio darbų, šiame straipsnyje baudžiamojo poveikio priemonių atsiradimo priežastys išvedamos iš:

1) iki BK priėmimo Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkų parašytų darbų, kuriuose *in genere* aptariama baudžiamųjų teisinių sankcijų sistemos atkūrus Lietuvos nepriklausomybę kūrimo problematika. Daugiausia remtasi V. Piesliako, V. Pavilonio ir kitų mokslininkų, kurie dalyvavo kuriant BK, darbais [32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 51 ir kt.];
2) BK projektų [60, 61] ir BK projektų aiškinamųjų raštų [62, 63], kurie yra prieinami Lietuvos Respublikos Seimo elektroninėje duomenų bazėje. Pažymėtina, kad 1999 m. įstatymų leidėjui buvo pateikti du BK projektai. Projektų rengimo grupėse dalyvavo ne vienas žinomas Lietuvos teisės mokslininkas: V. Pavi-

lonis, V. Piesliakas, A. Drakšienė, A. Abramavičius, J. Nocius ir kt. [plačiau žr.: 29, 55];

3) Lietuvos baudžiamosios teisės mokslinių, pavyzdžiui, G. Švedo, R. Drakšo ir kt. darbų, parašytų po BK priėmimo, kuriuose taip pat aptariamas baudžiamojo poveikio priemonių klausimas [22, 23, 49, 54 ir kt.]. BK buvo rengiamas įvertinant naujausią šiuolaikinių demokratinių valstybių praktiką baudžiamosios teisėkūros srityje[1]. Išstudijuoti kitų valstybių baudžiamieji įstatymai ir jų praktinio taikymo rezultatai[2]. G. Švedo teigimu, kuriant baudžiamojo poveikio priemonių instituto koncepciją Lietuvoje labiausiai turėjo įtakos Lenkijos teisėkūros ir baudžiamosios teisės mokslo patirtis.

1. Papildomų bausmių instituto panaikinimas

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę kaip svarbiausia naujos teisinės sistemos sukūrimo ir funkcionavimo sąlyga buvo akcentuojamas įstatymų ir kitų teisės aktų sisteminimas, leidyba ir platinimas [47, p. 8]. Baudžiamosios teisės mokslininkai pripažino, kad paradoksalu, bet esant daugmaž bendram požiūriui į nusikalstamumą kaip tam tikrą socialinį blogį, vis dėlto konkrečių nusikaltimų ir kovos su jais priemonių vertinimas dažnai esti visiškai priešingas, o tai negali nedaryti įtakos įstatymų leidėjui, nes priimdamas įstatymus jis nėra izoliuotas nuo tam tikrų visuomenės ar valstybės institucijų poveikio [34, p. 17; taip pat žr. 32]. Nors teigta, kad „naujoji baudžiamųjų įstatymų koncepcija turi tarnauti visuomenės interesams, o įstatymų leidėjo uždavinys – įvertinti visus galimus „už“ ir „prieš“ ir pateikti tokią baudžiamąją politiką, kuri atitiktų materialius ir dvasinius visuomenės daugumos interesus“ [34, p. 17], vis dėlto išsiskyrė nuomonės sprendžiant, kokie yra paminėti materialiniai ir dvasiniai daugumos visuomenės interesai, ypač – baudžiamųjų sankcijų sistemos ir jų tikslų formavimo BK kontekste. Vieni baudžiamosios teisės mokslininkai teigė, kad Lietuvoje, kaip ir kitose šalyse, siekiant racionalizuoti baudžiamąją politiką reikėjo ieškoti alternatyvos iki tol egzistavusiai baudžiamajai politikai, kuri buvo skirta iš esmės vien asmenį nubausti ir įbauginti. Štai, G. Švedo nuomone (1994), Lietuvoje, kaip ir kitose ką tik susikūrusiose valstybėse, buvo pastebimas baudžiamosios teisės instituto – bausmės – idealizavimas [50]. 1997 metais tas pats mokslininkas pažymėjo, kad „Lietuvos Respublikos Seimas ir teismai vykdo labai griežtą baudžiamąją politiką, kuri labai mažai turi įtakos nusikalstamumo struktūrai ir dinamikai bei labai brangiai kainuoja. Tiek visuomenėje, tiek Seime labai paplitusi nuomonė, kad nusikalstamumui kontroliuoti pakanka griežčiau bausti. <...> Toks uždaras ratas neleidžia suvokti, kad baudžiamoji teisė, kaip ir bet kuri kita teisės šaka, turi savo ribas, kurias peržengus ji tampa visiškai neefektyvi“ [51, p. 14–15; taip pat žr. 53, 54]. V. Pavilonio nuomone (1995–1996 metai), „buvo būtina pertvarkyti galiojusias baudžiamąsias sankcijas, nes panagrinėjus kai

[1] ŠVEDAS, G.; PRAPIESTIS, J. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso dešimtmetis: raidos pamokos ir perspektyvos. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 14.

[2] PIESLIAKAS, V. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso principinės nuostatos. *Teisės problemos*, 1996, nr. 4, p. 3.

kuriuos senojo kodekso straipsnius dažnai būdavo neaišku, kuo remdamasis įstatymų leidėjas už panašias veikas nustatydavo visiškai skirtingas bausmes“. Autorius akcentavo baudžiamosios politikos humanizavimo idėją, kitaip tariant, tai, kad valstybė ir visuomenė nusikaltimą padariusio asmens nelaikytų nepataisomu [32, 33, 34]. Kaip 1995 metais teigė V. Piesliakas, „Lietuvos baudžiamosios teisės paveldas – tai tarybiniai bausmių skyrimo principai, kurie palieka be galo daug vietos teisėjo nuožiūrai. Stabiliai valstybei tai yra greičiau geras negu blogas dalykas. Tačiau, kaip rodo gyvenimas, dabartinėje Lietuvoje tai priveda prie piktnaudžiavimų, dėl ko smarkiai kenčia teismų prestižas“ [37, p. 19]. Kūriant BK autorius siūlė atkreipti dėmesį į padarytą nusikalstamą veiką ir asmens nubaudimą bei bendrąją ir specialiąją prevenciją [40, p. 20; taip pat žr. 35, 39, 42, 43]. Anot jo, pagrindinis baudžiamųjų įstatymų koncepcijos tikslas buvo grąžinti baudžiamajai teisei tą vardą, kuris glūdi pačiame jos pavadinime, t. y. būtent baudžiamoji [35, p. 12].

Nors mokslininkų pozicijos kuriant baudžiamųjų teisinių sankcijų sistemą BK, išsiskyrė, vis dėlto galiausiai nuspręsta atsisakyti dar Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau – LTSR BK) [11] buvusio papildomų bausmių instituto. A. Drakšienės teigimu, būtent papildomų bausmių instituto panaikinimas buvo viena iš priežasčių, nulėmusių baudžiamojo poveikio priemonių instituto atsiradimą BK.

Lietuvos tarybinės baudžiamosios teisės doktrinoje *bausmė* buvo apibrėžiama kaip viena iš valstybinės prievartos priemonių, teismo nuosprendžiu taikoma asmenims, padariusiems visuomenei pavojingas veikas, t. y. nusikaltimus. Bausme siekta nubausti už padarytą nusikaltimą, pataisyti ir perauklėti nuteistuosius, kad jie sąžiningai dirbtų, tiksliai vykdytų įstatymus, gerbtų socialistinio bendro gyvenimo taisykles, bei užkirsti kelią naujiems tiek nuteistųjų, tiek kitų asmenų nusikaltimams [18, p. 48; taip pat žr. 16]. Kaip 1972 metais teigė M. Apanavičius (*et al*) „Tarybų valstybei tenka ryžtingai kovoti su paveldėta iš kapitalistinės santvarkos piktžaizde – nusikalstamumu <...> Bausmė yra aštri valstybinės prievartos priemonė, bet neišvengiamai reikalinga. V. Lenino posakis „Mums reikalinga valstybė, mums reikalinga prievarta“ nė kiek neprarado savo aktualumo iki šiol. Kriminalinė bausmė visais laikas buvo klasikine kategorija. Skirtingai nuo išnaudotojiškos visuomenės, Tarybų valstybėje bausmė tarnauja pažangiausios visuomeninės santvarkos pagrindams, visų darbo žmonių interesams ginti“ [16, p. 285, 286]. LTSR BK reglamentavo, kad visos bausmės pagal paskirties pobūdį buvo skirstomos į *pagrindines* ir *papildomas*. Pagrindinėmis vadintos tokios bausmės, kurios buvo skiriamos kaip savarankiškos. Už padarytą nusikaltimą galėjo būti skiriama tik viena iš pagrindinių bausmių, nurodytų teisiamajam taikomo baudžiamojo įstatymo straipsnio sankcijoje. O papildomomis laikytos tokios bausmės, kurios buvo skiriamos ne kaip savarankiškos, o tik kartu su pagrindinėmis bausmėmis. Įstatymas leido skirti vieną ar kelias papildomas bausmes [18, p. 51]. Papildomos bausmės buvo skiriamos, kai, atsižvelgiant į bylos aplinkybes ir į kaltininko asmenybę, buvo „tikslinga sustiprinti atsakomybę, prie pagrindinės bausmės prijungiant tą ar kitą papildomąją“ [16, p. 30]. Nors papildomos bausmės

turėjo stiprinti nubaudimo poveikį, padėti siekti geresnių rezultatų, norint pataisyti nuteistąjį, tačiau neretai jų skyrimas dirbtinai sunkindavo nusikaltimą padariusio asmens padėtį [23, p. 195]. Pavyzdžiui, kaip teigia G. Švedas, 2002 m. lapkričio 1 d. iš 464 *senajame BK*[3] numatytų sankcijų 128 be pagrindinės bausmės numatė ir papildomą bausmę. Iš šių 128 sankcijų 67 atvejais teismas kartu su pagrindine bausme *privalėjo* skirti papildomą bausmę, o 61 atveju – *galėjo skirti* savo nuožiūra. Mokslininko teigimu, atsižvelgiant į papildomos bausmės paskirtį, paaiškinti kriterijus, pagal kuriuos vienose sankcijose buvo numatyta papildoma bausmė, o kitose – nenumatyta, gana sudėtinga. Abejonių nekelia tokios papildomos bausmės kaip teisės dirbti tam tikrą darbą, eiti tam tikras pareigas arba užsiimti tam tikra veikla nustatymas už nusikaltimus valstybės tarnybai, pavyzdžiui, kyšio priėmimą, arba atėmimo teisės vairuoti transporto priemonę – už nusikaltimus, susijusius su eismo saugumo taisyklių pažeidimais. Tačiau sunku paaiškinti, kuo buvo pagrįstas net dviejų privalomų turtinio pobūdžio papildomų bausmių – baudos ir turto konfiskavimo – nustatymas už naminės degtinės, brogos, kitų namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų gaminimą, laikymą, gabenimą, realizavimą ir pan. [54, p. 157–158].

Papildomų bausmių panaikinimą nulėmė ir *per se* klaidinantis instituto pavadinimas. Pavadinimas „*papildomos* bausmės“ suponavo, kad jos galėtų būti skiriamos tik kaip „priedas“, t. y. „šalia“ pagrindinės bausmės. Vis dėlto dalis papildomų bausmių tam tikrais atvejais galėjo būti skiriamos ir kaip pagrindinės. Pavyzdžiui, pirminėje LTSR BK 23 straipsnio redakcijoje pagrindinių bausmių sąraše buvo įtvirtintos: 1) laisvės atėmimas, 2) nutrėmimas, 3) ištrėmimas, 4) pataisos darbai be laisvės atėmimo, 5) atėmimas teisės eiti tam tikras pareigas arba dirbti tam tikrą darbą, 6) atleidimas iš pareigų, 7) bauda, 8) viešasis papeikimas, 9) pasiuntimas į drausmės batalioną. Papildomos bausmės buvo šios: 1) turto konfiskavimas, 2) karinio arba specialiojo laipsnio ar vardo atėmimas. Kaip reglamentavo tas pats straipsnis, tokios pagrindinės bausmės: nutrėmimas, ištrėmimas, atėmimas teisės eiti tam tikras pareigas arba dirbti tam tikrą darbą, atleidimas iš pareigų ir bauda – tam tikrais atvejais galėjo būti skiriamos ir kaip pagrindinės, ir kaip papildomos [10]. Dar painesnė situacija pastebima po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo, t. y. *senojo BK* 22 straipsnyje. Minėtame straipsnyje *bauda* buvo įtvirtinta *ir pagrindinių, ir papildomų bausmių* sarašuose, tuo jai suteikiant „dvigubą statusą“ [10].

Paminėtina ir tai, kad *senajame BK* kaip viena iš papildomų bausmių buvo įtvirtintas turto konfiskavimas [10]. 1992 metais priėmus Lietuvos Respublikos Konstituciją, teismai, suabsoliutinę nuosavybės neliečiamumo principą, liovėsi taikyti turto konfiskavimą baudžiamosiose bylose, traktuodami kaip bausmę, neatitinkančią Lietuvos Respublikos Konstitucijos [36, p. 40]. Todėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų kolegija kreipėsi į Lietuvos KT, prašydama ištirti, ar *senojo BK* normos, numatančios turto konfiskavimą, neprieštarauja Konstitucijos 23 straipsniui, skelbiančiam, kad asmens

[3] Pažymėtina, kad 1994 m. rugpjūčio 19 d. įstatymu Nr. I-551 LTSR BK pavadinimas buvo pakeistas į – „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“ [10] (toliau – *senasis BK*) .

nuosavybė yra neliečiama [1]. KT priėmė nutarimą, kuriame teigė, kad nei Konstitucija, nei galiojanti kitų įstatymų sistema, nei visuotinai pripažintos tarptautinės teisės normos nepaneigia galimybės įstatymų nustatytomis sąlygomis ir tvarka nusavinti turtą arba apriboti jo valdymą, naudojimą ar disponavimą juo [57]. Šiame nutarime KT turto konfiskavimą pavadino ne papildoma bausme, bet viena iš *teisinių priemonių* teigdamas: „reziumuojant visa tai galima teigti, kad turto konfiskavimas yra viena iš teisinių priemonių, kuriomis siekiama užkirsti kelią visų pirma sunkiems savanaudiškiems nusikaltimams, kuriais kėsinamasi į Konstitucijos saugomą kitų asmenų nuosavybę.“ Pastarojo KT nutarimo, taip pat Vakarų šalių baudžiamųjų kodeksų nuostatų turto konfiskavimo klausimu ir tuometės Lietuvos situacijos analizė bei įvertinimas kai kuriems Lietuvos mokslininkams jau 1994 metais leido siūlyti naują turto konfiskavimo sąvoką [36, p. 46]. 1996 metais pasirodė „patobulinta“ turto konfikavimo sąvoka [41], o galiausiai 2000 metais BK buvo sukurtos dvi skirtingos baudžiamųjų teisinių sankcijų rūšys: bausmės ir baudžiamojo poveikio priemonės, o turto konfiskavimas įvardytas kaip viena iš *baudžiamojo poveikio priemonių* [3].

Reziumuojant teigtina, kad papildomų bausmių panaikinimas turėjo įtakos baudžiamojo poveikio priemonėms įtvirtinti BK. Papildomų bausmių atsisakyta, nes pastarųjų reglamentavimas ir skyrimas sudarė teisines prielaidas iškraipyti baudžiamosios atsakomybės individualizavimo principą. Be to, turto konfiskavimo reglamentavimas neatitiko Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatų.

2. Baudžiamųjų nusižengimų instituto įtvirtinimas BK

BK 2 straipsnyje, kuriame įtvirtintos pagrindinės baudžiamosios atsakomybės Lietuvoje nuostatos, teigiama, kad „asmuo atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tik tuo atveju, jeigu jis yra kaltas padaręs *nusikalstamą veiką* ir tik jeigu veikos padarymo metu iš jo buvo galima reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio“ [3]. Nors baudžiamosios teisės doktrinoje randama nemažai nusikalstamos veikos termino apibrėžimų [plačiau žr.: 15, 19, 20, 24, 28], vis dėlto BK neįtvirtina nusikalstamos veikos sąvokos turinio, o tik nustato, kad nusikalstamos veikos Lietuvoje yra skirstomos į nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus. Nusikaltimas – pavojinga ir BK uždrausta veika (veikimas ar neveikimas), už kurią numatyta laisvės atėmimo bausmė [3]. Baudžiamasis nusižengimas – pavojinga ir BK uždrausta veika (veikimas ar neveikimas), už kurią numatyta bausmė, nesusijusi su laisvės atėmimu, išskyrus areštą [3; taip pat žr. 62, p. 36]. Reikia pažymėti, kad LTSR BK egzistavo tik nusikaltimo sąvoka. Kaip teigia V. Piesliakas, nusikalstamos veikos sąvoka BK buvo įrašyta siekiant išvengti situacijos, kai už tą pačią veiką numatyta dviguba atsakomybė – baudžiamoji ir administracinė [45, p. 40]. Maža to, kaip 2003 metais teigė šis mokslininkas, „baudžiamojo nusižengimo, kaip vienos iš nusikalstamos veikos rūšių, išskyrimas tam tikra prasme taip pat gali būti laikomas veikos kriminalizacija, nes už tai, už ką anksčiau iš dalies buvo numatyta administracinė atsakomybė, dabar gresia baudžiamoji atsakomybė. Nors už tokios veikos padarymą atsirandanti atsakomybė bus daug švelnesnė negu už nusi-

kaltimo padarymą, tačiau vis dėlto tai jau baudžiamoji atsakomybė“ [44].

Pažymėtina, kad kai kurie mokslininkai kritiškai vertino baudžiamųjų nusižengimų įtvirtinimą BK. Štai A. Čaplinskas, A. Dapšys ir J. Misiūnas teigė, kad ta pati veika negali būti ir baudžiamosios, ir administracinės atsakomybės objektas. Įstatymų leidyboje turėtų būti aiškiai atskiriamos nusikalstamos ir nenusikalstamos veikos, nustatant baudžiamąją atsakomybę už pirmąsias ir administracinę už antrąsias [54, p. 131]. Kaip teigia G. Švedas, minėti autoriai, remdamiesi Administracinių teisės pažeidimų kodekso 9 straipsniu [2], kuriame administracinės teisės pažeidimu pripažįstama kalta ir priešinga teisei veika (nenumatant veikos pavojingumo požymio), teigė, kad baudžiamoji atsakomybė turi būti nustatoma tik už *pavojingas* veikas, o administracinė – už *socialiai žalingų*, bet nepavojingų (nusižengimų) padarymą. Toks pasiūlymas, šio mokslininko nuomone, buvo nepriimtinas, nes tiek nusikalstama veika, tiek administracinės teisės pažeidimas yra pavojingos veikos, tik skiriasi jų pavojingumo pobūdis ir laipsnis, todėl už jas ir nustatoma skirtinga teisinės atsakomybės rūšis. Maža to, veikos priskyrimas nusikalstamų arba administracinių teisės pažeidimų grupei yra išimtinai nacionalinės teisės kompetencija, todėl įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į teisės sistemos nuoseklumo ir vidinio nepriešta-ringumo reikalavimus, turi plačią diskreciją nustatydamas teisinę atsakomybę už teisei priešingas veikas bei gali pasirinkti bet kurį baudžiamosios ir administracinės teisės tarpusavio modelį. Lietuvoje buvo pasirinktas administracinės teisės subordinavimo baudžiamajai teisei modelis [54, p. 130–132]. Paminėtina ir tai, kad G. Švedas, analizuodamas baudžiamųjų nusižengimų įtvirtinimą BK, taip pat citavo 2005 metų KT nutarimą, kuriame teismas išsakė savo požiūrį į administracinių teisės pažeidimų ir nusikalstamų veikų skirtumus teigdamas, kad „administracinių teisės pažeidimų ir nusikalstamų veikų pavojingumas yra skirtingas, <...>“ [54, p. 131].

Baudžiamojo nusižengimo sąvoka nebuvo nauja baudžiamosios teisės teorijoje ir įstatymuose. Štai V. Piesliako teigimu, „šios sąvokos idėja sklandė ir buvusios Tarybų Sąjungos mokslininkų galvose, kai maždaug 1988 metais imta kalbėti apie naujų baudžiamųjų įstatymų pagrindų rengimą. Tačiau viena yra idėja, kita – jos realizavimas“ [34, p. 19]. Pradiniame BK rengimo etape planuota sudaryti atskirą nusižengimų kodeksą, kuris galiotų greta Baudžiamojo ir Administracinių teisės pažeidimų kodeksų. Tik vėliau nutarta baudžiamąją atsakomybę už baudžiamąjį nusižengimą nustatyti BK. Pagrindine problema tapo šio instituto susiejimas su kitais klasikiniais baudžiamosios teisės bendrosios dalies institutais. „Reikėjo baudžiamąjį nusižengimą įpinti į baudžiamosios teisės institutų audinį, kad jis netaptų svetimkūniu ir nebūtų atmestas praktikos“ [34, p. 20]. A. Drakšienės teigimu, baudžiamųjų nusižengimų, kaip vienos iš nusikalstamų veikų rūšių, įtvirtinimas BK nulėmė būtinybę BK atsirasti ir atitinkamoms baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo priemonėms, kurios galėtų paveikti asmenis, padariusius tokio pobūdžio nusikalstamas veikas, tačiau nebūtinai sukeltų kriminalinei bausmei būdingų padarinių, pavyzdžiui, teistumą. Kitaip tariant, baudžiamojo poveikio priemonių instituto įtvirtinimas BK turėjo sudaryti teisines prielaidas plačiau įgyvendinti

baudžiamosios atsakomybės individualizavimo principą[4]. Maža to, kaip teigia ši mokslininkė, ankstyviausiose BK kūrimo etapuose, aptariant galimus baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo atvejus, svarstyta pastarųjų taikymą susieti išimtinai su baudžiamųjų nusižengimų padarymu. Vis dėlto galiausiai tokio sumanymo atsisakyta. BK buvo įtvirtinti netgi keli baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo atvejai. Reikia pažymėti, kad panašiai teigė ir dar vienas BK kūrėjų – V. Piesliakas. 1995 metais mokslininkas pažymėjo: „baudžiamųjų nusižegimų išskyrimas BK nėra savitikslis. Pirmiausia, pripažinus veiką baudžiamuoju nusižengimu, teismas kaltininkui skirs specialias įstatyme numatytas švelnesnes poveikio priemones (bausmes). Šių poveikio priemonių taikymas, be abejo, taip pat reikš ne kažkokią ypatingą, bet baudžiamąją atsakomybę <...> Be abejo, Baudžiamajame kodekse bus suformuluotos specialios nuostatos dėl teistumo, senaties, kitų baudžiamosios teisės institutų taikymo padarius baudžiamuosius nusižengimus“ [39, p. 33–34].

Reziumuojant prieinama prie išvados, kad baudžiamųjų nusižengimų įtvirtinimas BK turėjo įtakos baudžiamojo poveikio priemonių institutui atsirasti. Baudžiamųjų nusižengimų, kaip vienos iš nusikalstamų veikų rūšies, įtvirtinimas BK, nulėmė būtinybę BK atsirasti ir atitinkamų baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo priemonių, kurios galėtų paveikti asmenis, padariusius tokio pobūdžio nusikalstamas veikas, tačiau nesukeltų kriminalinei bausmei būdingų padarinių.

[4] Asmeninės atsakomybės ir jos individualizavimo principo turinį sudaro keletas nuostatų, *inter alia* tai, kad reikalaujama sudaryti teisines prielaidas teismui parinkti ir paskirti proporcingą ir teisingą bausmę arba baudžiamosios teisės poveikio priemonę [54, p. 116–117].

3. Nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų teisių užtikrinimas

BK 1 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad šio įstatymo paskirtis yra baudžiamosios teisės priemonėmis ginti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus nuo nusikalstamų veikų, A. Baranskaitės nuomone, reiškia ir tai, kad valstybė įsipareigoja baudžiamosios teisės priemonėmis užtikrinti ne tik humaniškumo, teisėtumo ir kitų konstitucinių principų reikalavimus atitinkančią valstybės institucijų veiklą, nusikalstamą veiką padariusių asmenų atžvilgiu, bet ir nukentėjusiojo nuo nusikalstamos veikos asmens teisėtų interesų apsaugą, o jų pažeidimo atveju – efektyvų šių interesų atkūrimą. Kaip pabrėžė minėtoji mokslininkė, apie nukentėjusių interesų užtikrinimą baudžiamojoje justicijoje Lietuvoje buvo užsimenama jau 1997 metais, tuometinio Lietuvos Respublikos Prezidento Algirdo Brazausko pranešime teigiant, kad „rūpinantis kaltinamojo teisėmis nereikėtų pamiršti ir nukentėjusiojo teisių. Nuo nusikaltimo nukentėjęs žmogus negali būti paliekamas vienas su savo problemomis <...>“. Nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų asmenų pažeistų teisių atkūrimo ir tolesnės apsaugos problemos taip pat buvo akcentuotos ir plėtojamos Seimo patvirtintuose Teisinės sistemos reformos metmenyse (1998 m. birželio 5 d. redakcija), kuriuose buvo nustatyta, kad vienas valstybės vidaus politikos uždavinių yra valstybinės socialinės teisinės pagalbos nusikaltimų aukoms sistemos kūrimas ir įgyvendinimas. A. Baranskaitė paminėjo ir tai, kad Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus 2002 metų metiniame pranešime taip pat „priminė“ apie nukentėjusių interesus, teigdamas, kad „svarbiausiu

mūsų teismų darbo, kaip ir visos mūsų teisėkūros, principu turi tapti žmogaus teisių gynimas. Ir jokiu būdu negalima pamiršti teisių tų asmenų, kurie nukentėjo nuo nusikaltėlių“ [17, p. 26–32].

Šiame straipsnyje išreiškiama nuomonė, kad būtent siekis užtikrinti nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų teises buvo viena iš priežasčių, nulėmusių baudžiamojo poveikio priemonių instituto atsiradimą Lietuvos baudžiamojoje justicijoje[5]. Prie šios išvados prieinama išanalizavus 2000 metais priimtame BK įtvirtintas baudžiamojo poveikio priemonių rūšis. Priimdamas BK, įstatymų leidėjas įtvirtino baudžiamojo poveikio priemonių institutą, kurį sudarė penkios baudžiamojo poveikio priemonės. Sąraše buvo ir tokių baudžiamojo poveikio priemonių, kurios yra susijusios su nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų teisių užtikrinimu. Pavyzdžiui, turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas ar įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą[6] [3]. Maža to, atkreiptinas dėmesys ir į baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo atvejus, kurie taip pat yra susiję su nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų teisių užtikrinimu. Pažymėtina, kad BK 67 straipsnyje įtvirtinta, kad baudžiamojo poveikio priemonės gali būti skiriamos atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. Pavyzdžiui, pagal BK 38 straipsnį, t. y. kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius [3]. Kaip teigia A. Baranskaitė, nusikalstama veika suardo visuomeninę tvarką, pažeidžia individams, visuomenei, valstybei svarbias vertybes ir sukelia konfliktą tarp nukentėjusiojo ir kaltininko, nukentėjusiojo ir valstybės bei kaltininko ir valstybės interesų. Baudžiamojoje justicijoje turi būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kuris suderintų privačius (nukentėjusiojo, kaltininko) ir viešuosius (valstybės, visuomenės) interesus [17, p. 4–5]. Mokslininkės teigimu, būtent atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius institutas padeda suderinti skirtingų interesų konfliktą, kuris kyla padarius nusikalstamą veiką. Jis „atitinka mūsų valstybės – Europos Sąjungos narės baudžiamąją politiką, jos tendencijas stiprinti nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų teisinę padėtį, užtikrinti jų teisėtų interesų gynymą“ [17, p. 5; taip pat žr. 48]. BK 38 straipsnis reglamentuoja, kad asmuo, padaręs baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą, gali būti teismo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu: 1) jis prisipažino padaręs nusikalstamą veiką ir 2) savo noru atlygino ar pašalino fiziniam ar juridiniam asmeniui padarytą žalą arba susitarė dėl šios žalos atlyginimo ar pašalinimo, ir 3) susitaikė su nukentėjusiu asmeniu arba juridinio asmens ar valstybės institucijos atstovu, ir 4) yra pagrindo manyti, kad jis nedarys naujų nusikalsta-

---

[5] A. Rudzinsko nuomone, nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų patirtos žalos atlyginimas nėra vien žalą patyrusio asmens ir asmens, atsakingo už žalą, reikalas ar net pavienių valstybių reikalas. Įtakingų tarptautinių organizacijų dokumentai lemia viso pasaulio valstybių teisės normas, reglamentuojančias nusikaltama veika padarytos žalos atlyginimo klausimus ir net valstybės pareigą atlyginti žalą nusikaltimo aukoms, kai kaltininkas nemokus arba nenustatytas [48, p. 131]. Manytina, kad nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų teisių užtikrinimui stiprinti Lietuvos baudžiamojoje justicijoje, o ir baudžiamojo poveikio priemonių institutui atsirasti BK, turėjo įtakos ir aibė tarptautinių teisės aktų. Plačiau žr. : 12, 13, 14, 17, 48.

[6] Reikia pažymėti, kad baudžiamojo poveikio priemonių sąrašas įstatymų leidėjo buvo ne kartą papildytas. Pavyzdžiui, 2008, 2010 ir 2011 metais. Sąrašą papildžiusios baudžiamojo poveikio priemonės taip pat yra susijusios būtent su nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų teisių užtikrinimu baudžiamojoje justicijoje. Plačiau žr.: 6, 7, 8, 64.

mų veikų [3]. Taigi viena iš sąlygų atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 38 straipsnį yra padarytos žalos nukentėjusiam atlyginimas. Ne tik šis aspektas rodo nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų interesų užtikrinimą nagrinėjamo instituto taikymo atveju. Šio straipsnio kontekste pažymėtina, kad šiuolaikinėje Lietuvos baudžiamojoje teisėje atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius institutas buvo įtvirtintas LTSR BK 1993 m. birželio 10 d.[7] Vis dėlto tik 2000 metais buvo nustatyta, kad atleisdamas asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 38 straipsnį, *teismas taip pat turi teisę jam skirti ir BK 67 straipsnyje įtvirtintas baudžiamojo poveikio priemones.* Maža to, teismų praktikos analizė leidžia teigti, kad asmenims, atleistiems nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 38 straipsnį, teismai dažnai skiria būtent su nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų interesais susijusias baudžiamojo poveikio priemonės, pavyzdžiui, *įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.* Štai, 2010 m. spalio 11 d. Šiaulių apylinkės teismo nutartimi, P. G. esant visoms BK 38 straipsnyje numatytoms sąlygoms (prisipažino padaręs nusikalstamą veiką, atlygino padarytą žalą ir kt.) buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės jam ir nukentėjusioms E. R. ir D. J. susitaikius. P. G. buvo kaltinamas tuo, kad „būdamas belgų aviganių veislės šuns šeimininku, leido lakstyti savo šuniui be antsnukio ir be pavadėlio, dėl ko šuo <...> kiemo darže užpuolė ir apkandžiojo mažametę E. R., padarydamas jai kastines ir plėštines žaizdas <...> bei užpuolė ir apkandžiojo D. J., padarydamas jai kastines žaizdas“ [59]. Šioje byloje atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės P. G. teismas, patenkindamas prokurorės prašymą, taip pat skyrė 5 MGL įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Šios baudžiamojo poveikio priemonės skyrimą teismas motyvavo „tikslu padėti įgyvendinti bausmės paskirtį“ [59]. BK 41 straipsnio 2 dalyje yra numatyta tokia bausmės paskirtis: 1) sulaikyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo; 2) nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį; 3) atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas; 4) paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų; 5) užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą [3]. Kaip žinoma, šio straipsnio 2 dalies 5 punkte numatytas bausmės tikslas – „teisingumo principo įgyvendinimas“ mokslinėje literatūroje *inter alia* siejamas būtent su nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų interesų užtikrinimu. R. Drakšo teigimu, teisingumo principo įgyvendinimas baudžiamojoje teisėje atsiskleidžia per „*reikalavimą bausmės skyrimą sieti su visuomenės interesu, kuris leidžia teismui pažiūrėti į bausmę ne vien per kaltininko ir nusikalstamos veikos prizmę, bet ir atsižvelgiant į visuomenės interesą, kurį įtvirtintos BK nuostatos ne visada gali atspindėti“* [15, p. 267]. Apie „visuomenės interesą“ teisingumo principo įgyvendinimo kontekste rašė ir kiti mokslininkai. A. Baranskaitės ir J. Prapiesčio nuomone, baudžiamojoje teisėje įtvirtintas reikalavimas baudžiamosiomis teisinėmis priemonėmis siekti teisingumo kiekvienoje baudžiamojoje byloje reiškia ir tai, kad kiekvienu atveju reikia kiek įma-

[7] Iki 1993 metų jame buvo nustatyta, kad kaltininko veiksmai, kai jis savanoriškai atlygina nukentėjusiajam padarytą žalą ar susitaiko su nukentėjusiuoju, yra aplinkybės, lengvinančios kaltininko teisinę padėtį ne tik priimant apkaltinamąjį nuosprendį, bet ir paskirtos bausmės atlikimo laikotarpiu [17, p. 21].

noma prisidėti prie teisinės santarvės atkūrimo visuomenėje. Teisingumo vykdymas baudžiamosiose bylose – tai ne tik asmens, padariusio nusikalstamą veiką, išaiškinimas, jo kaltumo nustatymas ir teisingas kaltininko nubaudimas, bet ir asmenų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, teisių ir teisėtų interesų apsauga [49, p. 47–48].

Apibendrinant darytina išvada, kad BK įtvirtinto baudžiamojo poveikio priemonių sąrašo turinys ir baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo atvejai rodo, kad siekis Lietuvos baudžiamojoje justicijoje užtikrinti nukentėjusių interesus turėjo įtakos baudžiamojo poveikio priemonių institutui įtvirtinti BK.

Išvados

1. Papildomų bausmių panaikinimas turėjo įtakos baudžiamojo poveikio priemonėms įtvirtinti BK. Papildomų bausmių atsisakyta atsižvelgus į ydingą reglamentavimą, kuris sudarė teisines prielaidas iškraipyti baudžiamosios atsakomybės individualizavimo principą.
2. Baudžiamųjų nusižengimų įtvirtinimas BK turėjo įtakos baudžiamojo poveikio priemonių institutui atsirasti. Baudžiamųjų nusižengimų, kaip vienos iš nusikalstamų veikų rūšies, įtvirtinimas BK nulėmė būtinybę BK atsirasti ir atitinkamoms baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo priemonėms, kurios galėtų paveikti asmenis, padariusius tokio pobūdžio nusikalstamas veikas, tačiau nesukeltų kriminalinei bausmei būdingų padarinių.
3. Siekis Lietuvos baudžiamojoje justicijoje užtikrinti nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų teises turėjo įtakos baudžiamojo poveikio priemonėms įtvirtinti BK. Tai patvirtina baudžiamojo poveikio priemonių sąrašo turinys ir baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo atvejai.

LITERATŪRA

Nacionaliniai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios,* 1985, nr. 1-1.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios,* 2000, nr. 89-2741.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 39(1) ir 306(1) straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios,* 2003, nr. 38-1733.
5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228(1) straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 108-4030.
6. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 67, 129, 135, 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 72(1), 72(2) straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios,* 2008, nr. 73-2796.
7. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 3, 67, 72, 190 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 72(3), 189(1) straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios.* 2010, nr. 145-7439.
8. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123(1), 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228(1), 229, 230, 253(1), 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297, 308(1) straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo

68(1), 68(2) straipsniais ir 44, 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios,* 2011, nr. 81-3959.
9. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 64, 67, 75, 82, 87, 92 straipsnių pakeitimo ir 77, 94 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios,* 2012, nr. 5-138.
10. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo“ (Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo“) (su papildymais ir pakeitimais). *Vyriausybės Žinios*, 1961, nr. 18-147. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/ta/30834?nr=17>.
11. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo“. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius: Mintis, 1977.

Tarptautiniai teisės aktai

12. European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes. Strasbourg. 24.XI.1983. ETS No. 116 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/116.htm>.
13. Recommendation Nr. R(85)11 of the Committee of Ministers to Member States on the Position of the Victim in the Framework of Criminal Law and Procedure. Adopted on 28 June 1985 at the 387th meeting of the Ministers Deputies [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=605227&SecMode=1&DocId=686736&Usage=2>.
14. General Assembly of United Nations Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power. 17 December 1985 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/477/41/IMG/NR047741.pdf?OpenElement>.

Specialioji literatūra

15. ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis. 1–98 straipsniai.* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
16. APANAVIČIUS, M.; KLIMKA, A.; MISIŪNAS, J. *Tarybinė baudžiamoji teisė*. Vilnius: Mintis. 1972.
17. BARANSKAITĖ, A. *Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2005.
18. BIELIŪNAS, E., *et al. Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1989.
19. BIELIŪNAS, E. Oficialusis nusikalstamų veikų kvalifikavimas ir jo prielaidos. *Jurisprudencija*, 2004, nr. 60(52), p. 31–39.
20. BIELIŪNAS, E. Nusikalstamų veikų kvalifikavimo studijų orientyrai. *Teisė*, 2008, nr. 66(1), p. 19–33.
21. BIELIŪNAS, E. Nusikalstamų veikų kvalifikavimo erdvė ir definicijos. *Teisė*, 2008, nr. 69, p. 7–21.
22. DRAKŠAS, R. Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma. *Teisė,* 2004, 50, p. 26–35.
23. DRAKŠAS, R. *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos*. Vilnius: Justitia, 2008.
24. GALINAITYTĖ, J.; RUDZKIS, T. Šiuolaikinio nusikalstamumo sampratos problema. *Jurisprudencija*, 2005, nr. 70(62), p. 134–140.
25. JUZUKONIS, S. *Nukentėjusiojo teisių apsauga baudžiamajame procese*. Daktaro disertacija. Vilnius: LTU, 2002.
26. KALPOKAS, V. Baudžiamosios politikos tyrimai Lietuvoje Iš SAKALAUSKAS, G., *et al.* Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai. *Teisės instituto mokslo tyrimai*, 8 tomas. Vilnius: Teisės institutas, 2012, p. 36–43.
27. KAVOLIŪNAITĖ, E. Turto konfiskavimas: reguliavimo tikslai ir teisinės prielaidos taikyti išplėstinį turto konfiskavimą Lietuvoje. *Teisės problemos*, 2008, nr. 1 (59), p. 24–53.
28. KIŠKIS, A. Nusikalstamumas Lietuvoje: ką pakeitė teisės reforma? *Jurisprudencija*, 2006, nr. 3(81), p. 32–39.
29. KRYŽEVIČIUS, G. Sveikinimo žodis. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų.* Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 9–10.
30. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas: straipsnių tarpinės redakcijos nuo 1995 01 01 iki 2000 03 20. Vilnius: Leksinova, 2000.
31. PAUŽAITĖ, R. Turto konfiskavimo teisinės prigimties problemos. *Jurisprudencija.* 2007, nr. 8 (98), p. 20–28.

32. PAVILONIS, V. Bausmių sistema ir jų ribos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projekte. Iš *Nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji politika pereinant į rinkos ekonomiką*. Vilnius: 1995, p. 110-113.
33. PAVILONIS, V. Baudžiamosios politikos pagrindai (1). *Justitia*, 1996, nr. 3, p. 20–23.
34. PAVILONIS, V. Baudžiamosios politikos pagrindai (2). *Justitia,* 1996, nr. 4, p. 17–18, 25.
35. PIESLIAKAS, V. Kaip kovosime su nusikalstamumu? *Teisės apžvalga,* 1990, nr. 2, p. 9-13.
36. PIESLIAKAS, V. Turto konfiskavimas Vakarų valstybių baudžiamojoje teisėje. *Teisės problemos*, 1994, nr. 3, p. 39–47.
37. PIESLIAKAS, V. Bausmės skyrimas, padarius kelis nusikaltimus. *Teisės problemos,* 1995, nr. 1, 1995, p. 18–26.
38. PIESLIAKAS, V. Naujieji baudžiamieji įstatymai: takoskyra tarp nusikaltimo ir baudžiamojo nusižengimo. *Teisės problemos,* 1995, nr. 2, p. 17–26.
39. PIESLIAKAS, V. *Baudžiamųjų įstatymų principinės nuostatos ir jų įgyvendinimas naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse*. Habilitacinis darbas. Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1995.
40. PIESLIAKAS, V. Naujųjų baudžiamųjų įstatymų šaltiniai ir principinės nuostatos. *Justitia,* 1996, nr. 4.
41. PIESLIAKAS, V, *(et al)*. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (projektas V). *Teisės problemos*, 1996, nr. 4, p. 30–134.
42. PIESLIAKAS, V. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso principinės nuostatos. *Teisės problemos,* 1996, nr. 4, p.
43. PIESLIAKAS, V. Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos. *Jurisprudencija*, 1999, nr. 13 (5), p. 55–80.
44. PIESLIAKAS, V. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas ir naujos baudžiamosios politikos teisiniai pagrindai. *Jurisprudencija,* 2003, nr. 45(37).
45. PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia. 2009.
46. PIESLIAKAS, V. Neteisėtu būdu gautų pajamų konfiskavimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje: siekiai ir realybė. *Jurisprudencija*, 2011, nr. 18(2), p. 675–688.
47. PRAPIESTIS, J. Dėl teisinės sistemos reformos. *Teisės problemos*, 1993, nr.1.
48. RUDZINSKAS, A. Kompensacijos asmenims, nukentėjusiems nuo nusikalstamų veikų Lietuvoje. *Jurisprudencija,* 2005, nr. 70 (62), p. 126–133.
49. PRAPIESTIS, J., BARANSKAITĖ, A. Konstitucinės teisingumo ir teisinės santarvės dimensijos baudžiamojoje teisėje. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 41–68.
50. ŠVEDAS, G. Laisvės atėmimo bausmės skyrimas Lietuvoje: teorinės ir praktinės problemos. *Teisės problemos,* 1994, nr. 4, p. 21–26.
51. ŠVEDAS, G. Dabartinė baudžiamoji politika. *Teisės problemos,* 1997, nr. 4, p. 5–16.
52. ŠVEDAS, G. *Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamosios politikos, baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai.* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
53. ŠVEDAS, G. Baudžiamosios politikos tendencijos Lietuvos Respublikoje 1995–2004 metais. *Teisė,* 2005, nr. 56, p. 58–86.
54. ŠVEDAS, G. *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje.* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
55. ŠVEDAS, G. Pratarmė. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Registrų centras. 2011. P. 7–8.
56. VITKUTĖ-ZVEZDINIENĖ, I. Nusikaltimo mažareikšmiškumo atribojimo nuo baudžiamojo nusižengimo problemos. *Jurisprudencija,* 2007, nr. 8(98), p. 35–40.

Teismų praktika

57. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio antrosios dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 93 straipsnio 1 ir 2 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1993, nr. 70-1320.
58. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1998, nr. 109-3004.
59. Lietuvos Respublikos Šiaulių apylinkės teismo 2010 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 96-1-308-10.

***Travaux préparatoires* ir aiškinamieji raštai**

60. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projektas. Nr. P-2143. 1999-11-15 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=89838>.
61. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projektas. Nr. P-2143A. 1999-11-18 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=90162>.
62. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projekto Nr.P-2143 aiškinamasis raštas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=89840>.
63. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projekto Nr.P-2143A aiškinamasis raštas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=90163>.
64. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123^1, 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 216, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228^1, 229, 230, 253^1, 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297 ir 308^1 straipsnių pakeitimo ir papildymo, kodekso papildymo 68^1 ir 68^2 straipsniais bei 44 ir 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projekto Nr. XIP-2562 aiškinamasis raštas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=383472 >.

THE EMERGENCE OF THE PENAL EFFECT MEASURES' INSTITUTE IN THE CRIMINAL CODE OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA

Justyna Levon

S u m m a r y

The paper analyzes the penal effect measures' institute, which was established in 2000 with the adoption of the Criminal Code of the Republic of Lithuania. Although the list of penal effect measures in the Criminal Code of the Republic of Lithuania is still evolving, however, the scientific analysis on the subject of the genesis of the named institute is almost nonexistent. After the examination of: 1) the criminal law scholars' works written just after the restoration of the independence of the Republic of Lithuania, which deal with the construction and development of the criminal sanctions' system; 2) The Drafts of the Criminal Code of the Republic of Lithuania and their explanatory notes; 3) the criminal law scholars' works written after the adoption of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, which analyze the issue of the criminal sanctions, – it is assumed, that the penal effect measures' institute emerged in the Lithuanian criminal justice due to numerous reasons. First of all, due to the elimination of the additional penalties' institute this had existed in the Lithuanian Soviet Socialistic Republic Criminal Code. The name „additional penalty" lost its meaning as some of the additional penalties could be imposed as the principal ones. What is more, the content of the additional penalties often was of no difference with the principal ones (for example, a fine) what resulted in the breach of the principle of the criminal responsibility individualization. In addition, the confiscation of property was provided in the list of the additional penalties. As Lithuanian criminal law authors state, such situation was not in a compliance with the criminal justice principles either, as in its severity the confiscation of property was second only to the imprisonment penalty. Moreover, the adoption of the penal effect measures' institute in the Lithuanian Criminal Code is the result of the emergence of the misdemeanors' institute in this legal act. The adoption of the latter required the adoption of the appropriate criminal sanctions that could affect the perpetrators, but does not necessarily lead to consequences equal to the ones as penalties did (for example, such as criminal records). It was necessary to create legal conditions for a wider implementation of the principle of the criminal responsibility individualization. Finally, worth mentioning is the fact, that the emergence of the penal effect measures' institute relates to the fact that in the criminal justice of the Republic of Lithuania the rights of the victims of the criminal acts began to be highlighted, *inter alia*, in the list of the penal effect measures adopting several measures that are related to the interests of the latter.

Įteikta 2013 m. gegužės 27 d.
Priimta publikuoti 2013 m. liepos 1 d.